

FONTANALS
de **CERDANYA**
DESAPAREGUT

FONTANALS *de* CERDANYA DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març 2017

© dels textos: Josep Antoni Astort i Anna Giraut

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós i Ajuntament
de Fontanals de Cerdanya

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda:
Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Amb la col·laboració de la Diputació de Girona

Dedicatòria: al meu pare, Joan, i al meu padrí de
bateig, Salvador
Josep Antoni Astort Santiago

Fotografia de portada:

Autor desconegut / Fons Sofia Garçon Peyrí

Acrònims:

ACCE - Arxiu Comarcal de la Cerdanya
AFCEC - Arxiu Fotogràfic del Centre
Excursionista de Catalunya
ICGC - Institut Cartogràfic i Geològic
de Catalunya

ISBN Editorial Efadós: 978-84-16547-31-9

Dipòsit legal: DL B 5060-2017

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra només pot
ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars,
salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta
obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

Josep Antoni Astort - Anna Giraut

FONTANALS *de* CERDANYA DESAPAREGUT

 efadós[®]

AJUNTAMENT DE FONTANALS
DE CERDANYA

Diputació de Girona

Records del passat de Fontanals

RAMON CHIA GÁLVEZ

Alcalde de Fontanals de Cerdanya

El llibre *Fontanals de Cerdanya desaparegut* és el resultat de més de quatre anys de recerca feta per Josep Astort. Aquest llibre que teniu a les mans proposa un recorregut des de finals del segle XIX fins als anys setanta del segle XX. És un testimoni gràfic que recull més de cent anys d'història del nostre municipi. La recopilació d'aquestes fotografies forma part de la memòria col·lectiva dels veïns de Fontanals i mostra la vida quotidiana, les escoles, les festes i les tradicions, però també els canvis

urbanístics esdevinguts al llarg dels anys i l'evolució del món agrícola i ramader en els nostres pobles.

Amb el suport de l'anterior consistori, Josep Astort va poder inaugurar la primera exposició de fotografies l'any 2013 al local social d'Urtx, seguida de l'exposició al Vilar d'Urtx i, el 2014, a l'església d'Estoll i a les escoles de Queixans. La bona rebuda, l'afluència de visitants i l'enorme emoció que va despertar la visió de les fotografies, que molts veïns només tenien gravades en la retina, van empènyer en Josep a seguir la recerca. L'any 2016, des de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de

Fontanals, impulsada per Miquel Adam Comas, es va tirar endavant el projecte de realitzar un llibre per tal que tothom pogués guardar un record de les exposicions.

Aquest llibre no hauria estat possible sense la recerca duta a terme per Josep Astort, fill d'Urtx i amant del territori. Gràcies a la feina minuciosa que ha fet recorrent el municipi casa per casa, podem recordar els noms de les cases dels nostres pobles, dels carrers i les places, i també conèixer els noms dels camps i de les muntanyes. Gràcies a aquest esforç, en Josep ha pogut documentar cada fotografia amb una descripció detallada. A aquest projecte s'hi afegeix Anna Giraut Capdevila, veïna d'Urtx, que ens il·lustra amb la història del municipi en la introducció i fa una breu entradeta per a cada capítol.

Aquest excel·lent recull d'imatges ofereix un ventall temàtic ben ample: de les feines del camp als canvis

urbanístics de cada poble passant per les escoles, avui desaparegudes, i les festes majors. Un cop d'ull al passat del nostre patrimoni. Però aquest volum no solament és important per les seves fotografies sinó que també recull la memòria oral dels avis de la nostra vila.

Durant anys, les fotografies que formen aquest volum s'han guardat en llocs insospitats: a les falsees, en capses de galetes o a la calaixera de l'àvia. Imatges que s'han transmès de generació en generació com si es tractés d'un tresor per conservar la memòria d'un temps passat. Gràcies a les famílies del municipi que han obert les portes de casa seva per compartir els seus records, ara tots podem tenir aquest àlbum fotogràfic que permetrà a les generacions futures guardar un record intacte de la història del municipi.

Aquest llibre és un homenatge al nostre municipi i a tots aquells que ens l'estimem.

Introducció

ANNA GIRAUT
JOSEP ANTONI ASTORT

En aquest recull fotogràfic veiem, en poc més de cent anys, com Fontanals de Cerdanya ha experimentat una gran transformació paisatgística i veïnal. A través de la fotografia podem admirar imatges gairebé perdudes de la memòria, aquells records idealitzats de la infància als carrers del nostre poble, els berenars de germanor o els balls de Festa Major per gaudir del temps lliure, tan escàs a l'època. Recordant i mirant el nostre passat és com millor podem entendre el present que ens envolta.

Fontanals de Cerdanya es va crear l'any 1969 quan els antics municipis d'Urtx (15,12 quilòmetres quadrats) i de Queixans (13,52 quilòmetres quadrats) es van unir

per formar un nou terme municipal. L'anomenaren *Fontanals de Cerdanya* per tal que no prevalgués cap topònim dels antics respecte dels altres. Els dos municipis tenien una font a la muntanya amb aquest mateix nom.

Del primer provenen els pobles o nuclis d'Urtx, el Vilar d'Urtx (capital del municipi actualment), Escadarc, Estoll, Soriguera, el mas de l'Escloper, el mas de Santes Creus, el mas del Fuster i el mas de Soriguera; del segon, els de Queixans, les Pereres, el mas Montagut, el Molí de l'Anglès i el mas d'Amunt i el mas de Serra (desaparegut).

Amb una superfície de 28,64 quilòmetres quadrats, el seu espai geogràfic s'estén pels dos vessants del tossal Rodó (1.751 metres) i de les Roques Altes (1.776 metres), des d'on es domina la vall d'Alp fins al barranc de Saltèguet,

JOAN TOMÀS FELIU / Fons TOMÀS BARTRA

RAMAT D'OVELLES

A la pàgina anterior, un pastor amb el ramat d'ovelles del Puigbó de Puigcerdà pastura a la serra de Queixans l'any 1963. S'hi veuen el riu Segre, el Molí de l'Anglès, Sant Marc, els camps del pla d'Arenes i, al fons, Puigcerdà. A sobre s'aprecia l'ermita de Bellloc i, a l'esquerra, la Tor de Querol.

SEGAR AMB LA MÀQUINA DE DALLAR

En aquesta pàgina, Salvador Bombardó Vigo, amb el barret de palla i el raspall, amb dos homes que treballaven de jornalers –un amb la tocadora i l'altre que maneja amb el parell de bous la màquina de dallar–, seguen el blat al camp de la via a l'estiu del 1942. Al fons es veu Puigcerdà i la muntanya d'Enveig.

AUTOR DESCONEGUT / Fons CAL MESTRE

i fins a la riba del riu Segre a tramuntana.

Els diversos torrents que reguen el territori baixen paral·lels en una mateixa direcció. Són, d'est a oest, els de les Pereres, del Mas d'Amunt, de Queixans o de la Malúria i de les Deveses o d'Urtx, a més de la riera del Vilar d'Urtx. També integra el riu d'Alp en el seu curs baix, tot penetrant pel pla d'Estoll i afluint al Segre a l'altura de Soriguerola. Aquí el municipi limita amb Bolvir, i més a llevant, a prop del mas Morer i del Molí de l'Anglès, on segueix de prop el torrent de la Llavanera, el terme confronta amb el de Puigcerdà. Travessant, d'est a oest, els serrats de Montagut i les Pereres, i pel de l'Orri i el camí del Pla de les Forques a la pleta dels Anyells, limita amb Vilallobent, Puigcerdà.

Per ponent termeneja amb Ger i Das en el pla, i amb Alp a la part muntanyosa (les Espalloses i el torrent del Pla de les Forques). A més, el terme el formen la serra de Queixans, el serrat de Cuiràs i el pla de les Llançanes.

Fins al 1716 va pertànyer a la vegueria de la Cerdanya i entre el 1716 i el 1833, al corregiment de Puigcerdà,

excepte en el període 1812-1813, que fou del departament del Segre, francès. Actualment pertany al partit judicial i a la rodalia de Puigcerdà.

El municipi va tenir dues escoles. La de Queixans era al costat de l'església i després es va traslladar on és ara actualment. Als anys vint del segle passat només hi podien assistir noies; els nois havien d'anar a l'escola d'Urtx. A Urtx, l'escola era al carrer de Frederic Bernades, a cal Turiguera, i a sobre hi havia l'habitatge del mestre, on s'ubicava l'únic telèfon del poble. A l'escola hi assistien tots els nens d'Urtx, del Vilar, d'Escadarcs i fins i tot hi anaven nens de Talltorta. Finalment, el 1951, l'escola es va traslladar al Vilar d'Urtx i es va mantenir oberta fins als anys setanta.

L'arribada del tren de Barcelona a Puigcerdà el 1922 va afavorir la vida al municipi, on es van construir dues estacions: l'estació d'Urtx-Alp i l'estació de Queixans.

Als anys cinquanta del segle xx, el municipi va experimentar un gran augment de població procedent del sud d'Espanya. Molts treballaven de mossos a les cases de pagès

i altres anaven a treballar cap a la Cerdanya francesa.

Pel que fa a l'activitat comercial, es reduïa a petites botigues d'alimentació: a Queixans, ca la Martina, i a Urtx, cal Mallol, que també feien de bar, i al Vilar, cal Marsé.

La seva economia ancestral ha estat de característiques rurals amb conreus bàsics com el blat, les patates i el farratge, cosa que ha afavorit una ramaderia notable.

Pel que fa a l'arbrat, té una de les superfícies de pi roig més importants de la comarca, al costat d'una reduïda mostra de pi negre i una petita representació de roures. L'activitat industrial es redueix a l'extracció i al tractament d'àrids a les vores del Segre.

Antigament existia una fàbrica de rajols anomenada *la Rajoleria*, situada per sobre de l'estació de Queixans, on treballava molta gent del municipi. Actualment està abandonada.

Avui dia, però, la principal activitat és el turisme, que ha fet aparèixer grans nuclis residencials, urbanitzacions, hotels, cases rurals, un càmping i un camp de golf.

RAMON ADAM ORRIOLS / Fons CRISTÓFOL BOMBARDO (CAL TITÓ)

VIURE AL CAMP

A l'esquerra, els veïns del Vilar d'Urtx el 1958 mentre feien la xerrada al costat de la paller de cal Titó i es resguardaven de la rufaca tot prenent el sol. Al mateix temps, les dones ho aprofitaven per cosir camises, pantalons i mitjons. En aquesta pàgina, un parell de bous amb la carretoina des del camp de Sant Martí el 1943; al fons es veu l'església de Sant Martí d'Urtx. En primer pla s'observen el mestre Joan Puig, Joan Giraut Pont i Salvador Giraut Comas.

AUTOR DESCONEGUT / Fons GIRAUT CAPDEVILA

CUYAS / ICGC

LES PERERES

En un primer moment va ser denominat *Ans*. Segons una escriptura atorgada el 803, Aldena amb els seus fills donà d'almoïna al monestir d'Eixalada les cases i terres que posseïen a la vila d'Ans. Aquesta és la primera notícia documental del poble d'Ans, que pertanyia al monestir de Sant Miquel de Cuixà. Però, si el poble era de Cuixà, la seva església depenia de Santa Maria de la Seu segons l'acta de consagració del 839. L'església fou saquejada pels càtars a finals del segle XII, que feren presoner el capellà d'Ans, tal com diu un pergamí conservat a l'arxiu capitular d'Urgell.

Més tard, el 1696, consta que era de la comunitat de preveres de Puigcerdà. Al traspàs del segle XV al segle XVI s'anà canviant el nom d'Ans pel de les Pereres, nom que ara té el veïnat, format per quatre masades juntament amb la petita església de Sant Esteve.

JOAN NOMELL FEBRÈS / AFCEC

CAL PASCUAL

Fotografia de cal Pascual de les Pereres l'any 1936. S'hi veuen el balcó de la casa i la típica teulada cerdana; al fons, l'esparra de fusta que servia per tancar el bestiar a l'era. En segon terme, rere l'era, es veu l'edifici que acollia la rectoria de les Pereres; al fons s'aprecia Puigcerdà.

DESCANS DE LES VAQUES

A la dreta, imatge del 1936 en què es veu la part del darrere de cal Pascual de les Pereres. En primer pla, les vaques descansen a l'era, al costat de la carreta de pals; al fons, la pallera d'herba davant del paller. A l'esquerra s'observa la rectoria de les Pereres, on l'any 1936 vivia una monja sola.

JOAN NOMELL FEBRÈS / AFCEC

